

Kdo je avtor prvega slovenskega prevoda Baragovih Indijancev

Jožica Narat

IZVLEČEK: V članku je predstavljeno značilno besedje prvega slovenskega prevoda Baragove knjige o Indijancih, dilema, kdo je prevajalec, pa je razrešena na osnovi jezikovnih dejstev.

ABSTRACT: The article presents the typical vocabulary of the first Slovenian translation of Baraga's book on American Indians (Geschichte, Character, Sitte und Gebräuche der nordamerikanischer Indier, 1837). The dilemma on the authorship of the translation was solved on the basis of linguistic facts.

1 Baragova knjiga o Indijancih je izšla istega leta (tj. 1837) kar v treh jezikih: nemški original¹ in slovenski prevod oz. priredba² sta bila natisnjena v Ljubljani, francoski prevod pa je izšel v Parizu. V literaturi se omenjata imeni dveh potencialnih prevajalcev: Janeza Ciglerja in Jožefa Keka. Ciglerja omenja prvi leta 1854 Vončina v svoji nemško pisani biografiji Friderika Baraga,³ vendar dokazov za svojo trditev ne navaja, 15 let kasneje pa se isti avtor v slovensko pisani biografiji imenu prevajalca izogne (Vončina 1869, 104–105). Kekovo ime navaja prvi v tej zvezi Marn v

¹ Geschichte, Character, Sitten und Gebräuche der nord=amerikanischen Indier. Theils aus zuverlässigen Quellen, theils aus eigener Erfahrung gesammelt und herausgegeben von Friedrich Baraga, Missionär der Otschিপive=Indier am See Superior, im Innern von Nord=Amerika, Laibach 1837.

² Popis navád in sadershanja Indijanov Polnozhne Amerike. Špifal v' nemškim jesiku Friderik Baraga, mišijonar per Ožhipve – Indijanih na otóku Gorenjiga Jesera, v' šredi Polnozhne Amerike, Ljubljana 1837. Obe knjigi – nemško in slovensko – je založil in prodajal Janez Klemens, natisnil pa Jožef Blaznik.

V Slovenskem biografskem leksikonu I (dalje SBL) je v članku o Jožefu Keku (str. 441) govor o poslovenitvi, in to brez vrednostnega komentarja, v članku o Frideriku Baragu, prav tako v SBL I (str. 24), pa je omenjen »J. Kekov slov. prevod te knjige«. Novak omenja slovenski prevod, ki ga je priredil Jožef Kek (Novak 1970, 8), za Šmitka pa sta besedili nemška in slovenska verzija (Šmitek 1994, 165).

³ »Im gleichen Winter arbeitete er auch an dem Werckchen Geschichte, Charakter, Sitten und Gebräuche der nordamerikanischen Indianer, das in Laibach in deutscher Sprache gedruckt und von Herrn Ziegler ins Slowenische übersetzt wurde« – navedek je iz nove izdaje te Vončinove knjige, ki jo je pripravil Karel Ceglar in je izšla leta 2000 pri Mohorjevi družbi (gl. str. 182).

osemdesetih letih 19. stoletja,⁴ avtorstvo prevoda pa pripisujejo Keku tudi Glaser 1894, Lesar in Ehrlich (oba v SBL), dalje Novak 1970, leta 1986 tudi Šmitek.⁵ Kasneje omenja Šmitek imeni obeh avtorjev kot možni (Šmitek 1994, 165). Vončina in Glaserja kot nasprotujoča si vira o prevajalcu je vzporejal leta 1991 v zbirki Baragiana Ceglar, pri tem pa se mu zdi Vončina zaradi možnega osebnega znanstva s Ciglerjem verodostojnejši vir.⁶ Po SBL je Cigler prevedel Baragova pisma – kar je nesporno, saj je zapisano tudi na naslovni strani knjige – in s tem »otvoril novo panogo slov. misijonsko-agitatorične literature«. ⁷ Prevajalec Indijancev ni omenjen npr. še v tretji, izpopolnjeni izdaji Jaklič-Šolarjeve biografske knjige Friderik Baraga, kjer zremo poleg podatkov o številu strani nemške (200 strani in 2000 izvodov) in slovenske izdaje (165 strani in 4000 izvodov) še za podatke o francoski izdaji (296 strani) (Jaklič-Šolar 1968, 78).

Po Novaku je Kekovo krajšanje izvirnega besedila samovoljno; zlasti da je suhoparno krajšal Baragove daljše, slogovno popolnejše stavke oz. da jih je družil (Novak 1970, 8). Novak je svojo kritiko Kekovega prevoda konkretiziral le s

⁴ Gl. Marn 1885, str. 40 in Marn 1886, str. 27.

⁵ Šmitek 1986, 312: »Še pred odhodom v Evropo pa je Baraga poslal svoj tekst prijatelju Jožefu Keku v Ljubljano. Ta ga je prevedel in nekoliko skrajšal.« Iz Baragove korespondence to ni razvidno (prim. obe izdaji Baragovih misijonskih pisem v slovenščini, Ciglerjevo in Gregoričevo), kakor tudi iz njegove druge pisne zapuščine ne. France Baraga, ki nadaljuje Ceglarjevo izdajanje dokumentov in pisem Friderika Baraga – pravkar je izšla tretja knjiga iz zbirke Baragiana z naslovom *Pisma in dokumenti I. (1797–1830)*, ki sta jo uredila oba omenjena baragoslovca – mi je poleg dragocenih opozoril na literaturo omogočil vpogled tudi v računalniško obliko vseh treh knjig iz te zbirke in mi s tem skrajšal pot do iskanih dokumentov, vendar tudi med njimi nisem odkrila vira za Šmitkovo izjavo. Žal nista ohranjeni Kekova in Ciglerjeva zapuščina – vsaj v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani in v NUK-u ju nisem izsledila.

⁶ »The translation from German in the Slovenian language was prepared, according to Dr. Karol Glaser's *Zgodovina slovenskega slovstva*, I, 1894, Ljubljana, by J. Kek and published in Ljubljana ... Dr. Leo Vončina, on the contrary, attributes the translation to Ziegler, which is more likely because Vončina wrote Bishop Baraga's biography, where this information is taken from, only sixteen years after its publication (1837–1853); Vončina must have known Ziegler personally; Glaser's *Zgodovina* was printed 57 years after the publication of *Popis navad*.« (Ceglar 1991, 203 in 283).

⁷ Izšla so v Ljubljani v dveh delih, prvi leta 1833, drugi pa 1837, z naslovom *Bratovščina sv. Leopolda*. Prim. članek Cigler Janez v SBL I, str. 79–80, avtor je F. Kidrič. M. Kmecl govori v spremni besedi k Ciglerjevi Sreči v nesreči, v izdaji iz leta 1984, pomotoma o Ciglerjevem prevodu Baragovih pesmi o misijonarskem delu med Indijanci v Severni Ameriki (Kmecl 1984, 221). V oklepaju navaja letnici 1833 in 1937; druga je napačna. Na pravilnost podatkov v SBL me je prvi ustno opozoril France Baraga. B. Dolenc nas o tem tako informira: »...višenjski župnik, pisatelj Janez Cigler, je leta 1833 izdal nekaj Baragovih pisem v knjižici na 72 straneh, leta 1837 pa je izšla druga knjižica na 88 straneh. Cigler je prevedel in priredil Baragova pisma, pri tem pa marsikaj izpustil.« (B. Dolenc 2000, 25). Gre torej za nekaj podobnega kakor pri prevodu knjige o Indijancih (op. J. N.). J. Gregorič 1983 na strani 14 v uvodu k svojemu popolnejšemu prevodu omenjenih pisem pravi, da je Cigler izpustil cele stavke in odstavke, ki so veljali bolj za duhovnike kot za preproste bralce.

krajšanji, ki spadajo po njem predvidoma le v območje stila in ne vsebine. Šmitek 1994, 165 omenja v slovenskem prevodu manjkajoče posvetilo Leopoldinini družbi, ki ga prav tako ni v 133 let mlajšem Fajdigovem prevodu,⁸ in za 30 strani krajše slovensko besedilo v primerjavi z nemškim, vendar krajšanja ne konkretizira.

2 Pričujoči sestavek se ne namerava ukvarjati z vsebino Baragove knjige, ampak z jezikom slovenskega prevoda, točneje z njegovim besedjem. Na osnovi jezikovnih dejstev bo skušal odgovoriti na vprašanje o prevajalcu. V ta namen bosta pritegnjeni po dve besedili obeh potencialnih prevajalcev: Jožefa Keka⁹ in Janeza Ciglerja.¹⁰

2.1 Ker gre za prvo besedilo o Indijancih v slovenskem jeziku, je zanimivo zlasti reševanje prevodnih zadreg, ki so se pojavljale pri upovedovanju našim ljudem tujih vsebin. Tako je npr. za današnjo *pipo miru* izpričana *mirna fajfa* (po Baragovi nemški *Friedenspfeife*), za *skalp* je *glavna koža*,¹¹ za *vtetovirano podobo* je *podkožna podoba*,¹² za *tek skozi šibe* pa so jezikovno zelo posrečene, z nemščino le delno motivirane *žive ulice*.¹³

⁸ Prevod Vlada Fajdiga, ki je izšel leta 1970 pri celjski Mohorjevi družbi, je po Novakovi spremni besedi prvi popolni prevod Baragove knjige v slovenščino in »naš stari dolg, ki nam ni bil v čast« (Novak 1970, 12). Ko sem prof. Novaku letos maja omenila ta prevod, je označil prevajalčevo delo kot slabo opravljeno ter pripomnil, da je Fajdigov prevod on sam primerjal z originalom in slabosti odpravil.

⁹ Zanimivo je, da je tudi Kekov Mali Besednjak iz l. 1834 brez navedbe avtorja, enako tudi Duhovni tovariš, njegova druga tu upoštevana knjiga iz l. 1838. Del te knjige je katekizem, ki je bil istega leta posebej natisnjen, uveden v ljudske šole in bil tiskan v različnih prirejenih izdajah vse do leta 1894. Podatki so iz SBL I, str. 441.

¹⁰ Obe tu upoštevani Ciglerjevi knjigi – Bratovščina s. Leopolda iz l. 1833 in Sreča v nesreči iz l. 1836 – sta opremljeni z imenom prevajalca oz. avtorja.

¹¹ V nemškem originalu ne najdemo dobesednega vzorca za slovenski prevedek *glavna koža*. Navedeni so le opisi dejanja, npr. na strani 152: »die Haut von der Hirnschale ihrer besiehten Feinde abzuziehen«, medtem ko so rezultati tovrstnega dejanja poimenovani kar kot (*diese*) *Häute* oz. *Siegeszeichen*; zadnje poimenovanje je pogojeno z odnosom indijanske družbe do teh predmetov. Besedotvorno še prim. *živalna koža*.

¹² Za nemški glagol *tattuiren* sta v slovenskem prevodu dva daljša skladijska opisa s predstavitvijo te tehnike oz. njenih posledic: »(po vfi koshi fvojiga shivota) namalati, in te podobe s'fhivankami v'kosho vtifniti« (str. 53) in »fi take podobe po koshi delati, ktere se ne dajo vezh izbrifati« (str. 52). Baragovo glagolniško izražanje (*die Tattuirung*) je v prevodu sicer ohranjeno, vendar je zaradi odsotnosti ustreznega glagola v slovenščini izraženo po zgornjem modelu opisno: »per narejenji takih podob«. Tudi zveza *podkožne podobe* (»Kadar fi hozhe kakofhen imeniten vojvoda ali oblaftnik take podkoshne podobe narediti dati, pošhlje vzhafi v' daljne kraje po takiga zhloveka, ki jih sna lepo delati.« – str. 53) nima neposredne motivacije v nemški predlogi (str. 64): »Es gibt einige Tattuir=Meister unter den Indiern, die oft von weitem gehohlt werden, um einen berühmten Krieger oder Anführer zu tattuiren.«

¹³ Baraga je npr. zapisal: »zwischen den zwei Reihen zu laufen« (str. 161), v slovenskem prevodu pa se to mesto glasi »de naj po shivih ulizah tezhe« (str. 136); dalje je Baragovo mesto »Auf dieser peinvollen Reisen musste er dreizehn Mahl Gassen laufen« (str. 161) v slovenščino prevedeno »Trinajftkrat je mogel po shivih ulizah tezhi« (str. 136); spet

2.2 Jezik prevoda je z današnjega vidika v veliki meri besedotvorno zastarel, npr.: *bojevavski* za *bojni*, *detroitiški* za *detroitiski*, *dovoljen* za *zadovoljen*, *izpaziti* za *opaziti*, *iztrpeti* za *strpeti* 'zdržati', *napačnost* za *napaka*, *nasledek* za *posledica*, *nastopnik* za *naslednik*, *nazajhod* za *vrnitev/vračanje*, *neprestrašnost* za *neustrašnost*, *obduhati* za *zavohati*, *obeda* za *obed*, *obslediti* za *zaslediti*, *očesati* za *počesati*, *ogovor* za *govor*, *plošnat* za *ploščat*, *počutek* za *čut*, *pomrzniti* za *zmrzniti*, *popustiti* za *zapustiti*, *popustiti (ga)* za *spustiti (ga)*, *poslanik* za *poslanec*, *potrdenje* za *potrditev*, *prebrisanost* za *prebrisanost*, *premaga* za *zmaga*, *primrzniti* za *zmrzniti*, *raztepesti* za *pretepesti*, *sklenitev* za *sklep*, *sploh* za *splošen*, *sužnik* za *suženj*, *udarek* za *udarec*, *umaza* za *umazanija*, *vkuriti* za *zakuriti*, *voditev* za *vodstvo*, *vožnjak* za *voznik*, *zadostenje* za *zadoščenje*, *zamorejo* za *zmorejo*, *zanesti (komu)* za *prizanesti (komu)*, *zaslišba* za *zaslišanje*.

2.3 V prevodu zasledimo posamezne danes zastarane pomene, tudi pri nekaterih osrednjih besedah. Tako se npr. pojavljajo *mlajši* 'potomec', *zadnjič* 'končno', *nasproten* (zvestoba) 'obojestranski', *popolnoma pomreti* 'izumreti', *zadržanje* 'obnašanje', *obstati* 'priznati', *smuči* 'krplje', *piti (tobak)* 'kaditi', zelo zanimiva pa so tudi stara poimenovanja za strani neba: *jutro* 'vzhod', *polдне* 'jug', *večer* 'zahod', *polnoč* 'sever'.¹⁴ Izpričanih je nekaj besed, ki veljajo danes za že izpadle iz knjižnega jezika oz. sploh nikoli niso bile vanj včlenjene, npr.: *nastopnik* 'naslednik', *veden* 'večen', 'neprestan', *spričljaj* 'dokaz'.

2.4 Pri prebiranju Baragove slovenske knjige o Indijancih iz leta 1837 sem bila posebej pozorna na besedne oz. besednozvezne pare, katerih členi so povezani z veznikom *ali* oz. je drugi člen dodan v oklepaju. Tovrstnih parov (v enem samem primeru gre za trojico) je v celotni knjigi odkritih 138. Največ je primerov z enkratno pojavitvijo (109), ostali so izkazani večkrat (do sedemkrat oz. celo osemkrat).¹⁵

drugje ima Baraga *das Gassenlaufen* (str. 158), vendar to mesto v slovenskem prevodu nima paralelne ustreznice.

¹⁴ V nemškem originalu je Baraga za strani neba dosledno uporabljal *der Ost, der Süd, der West, der Nord*. Iz Grimmovega nemškega slovarja je razvidno, da imajo tudi v nemščini besede, ki poimenujejo dele dneva, večpomensko zgradbo in da se prva izpeljana pomenska enota pri vseh štirih besedah nanaša na strani neba, druga pa na veter, ki piha iz določene smeri. Ta način poimenovanja strani neba naj bi se v nemščini po analogiji z latinščino pojavil v 15. stoletju, širše pa se je uveljavil z Lutrovo Biblijo (za *Abend* in *Morgen* gl. npr. Duden 7, str. 8; za *Morgen* gl. Grimm 1885). Tako se npr. 1 Mz 13,14 v Lutrovem prevodu glasi: »... vnd sihe von der stet an da du wonest / gegen Mitternacht / gegen dem Mittag / gegen dem Morgen / vnd gegen dem Abend.« To mesto je Dalmatin prevedel: »... pogledaj od tiga mejsta, ker prebivaš pruti pulnozhi, inu pruti puldnevi, pruti jutru, inu pruti vezheru.« Ta način poimenovanja se je potem ohranil v slovenščini še globoko v 19. stoletje – to je razvidno tudi iz obravnavane knjige – pri tem pa so se frekvenčna razmerja med temi oblikovno-pomenskimi kalki in splošnoslovanskimi *vzhod/izhod, jug, zahod, sever* spreminjala, kar je lepo razvidno iz pregleda slovarjev. V 40-ih letih 19. stoletja (tako Murko 1833 in Kek 1834) se stanje ravno uravnoteža, potem pa se vedno bolj nagiba proti današnjemu stanju. Kot živa ostalina je pravzaprav samo še *Jutrova dežela* oz. *Jutrovo*, vse drugo je preživelo, kar je razvidno tudi iz SSKJ.

¹⁵ Prim. op. 29.

1-kratna pojavitev	109 primerov
2-kratna pojavitev	14 primerov
3-kratna pojavitev	8 primerov
4-kratna pojavitev	3 primeri
5-kratna pojavitev	2 primera
6-kratna pojavitev	1 primer
7-kratna pojavitev	1 primer

V nadaljevanju bodo po frekvenčnih skupinah, znotraj njih pa po abecednem redu navedeni vsi zabeleženi pari oz. trojice tega tipa in vsaj v grobem predstavljene njihove značilnosti.

Primerjava s Kekovim dvojezičnim slovarjem¹⁶ iz leta 1834 naj bi pokazala, ali lahko Keku na osnovi jezikovnih dejstev pripisujemo avtorstvo prevoda. Zlasti me je zanimalo, katere besede so izpričane že tri leta pred tem prevodom v njegovem slovarju in na katerem mestu v zvezi so v besedilu. Besedje, po katerem se prevod in slovar razlikujeta, bom poskusila tudi zvrstno, izvorno in besedotvorno opredeliti. Nakazana bo tudi tipološka slika besedja iz prevedene knjige o Indijancih, ki je v Kekovem slovarju samo v posredni obliki (izpričan je kak drug člen besedne družine). Zavedam se omejene vrednosti teh rezultatov, kajti znano je, da Kek slovarja ni sestavil sam, ampak z Metelkovo in Šlakerjevo pomočjo.¹⁷ Zaradi tega je verodostojnejši predmet primerjave njegova nabožna knjiga iz leta 1838, ki jo bom upoštevala v nadaljevanju.

1-kratna pojavitev – 109 primerov:

- ameriksanski ali angljanski /milja/
- ameriksanski jež ali ježast presič
- armada ali vojščaki
- barusa ali mustačica
- majhena bavta ali sekirica
- beli ljudje (ali Evropejci)

Izpričanost v Kek 1834:¹⁸

- [- / -]
- [- +/ jež +]
- [- / +]
- [- / mustača]
- [++ / sekira]
- [++ / +]

¹⁶ Kekov Besednjak obsega 230 strani: slovensko-nemški del 125 strani, nemško-slovenski pa preostalih 105 strani. Slovarski članki so po obsegu skromni – gre za primer šolskega slovarja – vendar je iz različnih nemških ustreznice, ločenih s podpičji (kdaj tudi z vejico), večkrat razvidna vsaj groba pomenska členitev slovenskih iztočnic; če pa slovenska iztočnica ni ena sama, pač pa je razširjena v niz, oz. če je v nemško-slovenskem delu navedenih več slovenskih ustreznice, ustrezno ločenih z vejico, lahko opazamo nastavke sinonimnega slovarja.

¹⁷ Na to dejstvo me je opozoril Jakob Müller; o tem gl. tudi Marn 1886, str. 27, SBL I, str. 441 in SBL III, str. 652. Šlaker je oskrbel še dve naslednji izdaji tega slovarja. Metelkova vloga pri njem je bila predvidoma manj pomembna, saj v članku o Metelku v SBL slovar niti omenjen ni. Prav tako ne najdemo niti notice o njem v Marnovem 143 strani dolgem besedilu o Metelku in njegovem delu (gl. Marn 1874).

¹⁸ Oznaka + pomeni prisotnost posameznih besed v Kekovem Besednjaku, oznaka – pa odsotnost celih besednih družin v njem. Navedba druge besede iz aktualne besedne družine opozarja, da iskana beseda v slovarju sicer ni izpričana, je pa zabeležen vsaj navedeni člen iz te družine.

- bled ali belikast /lasje/	[+ / belkast]
- bog ali malik	[+ / +]
- bojevavski ali vojskini /ples/	[boj / vojska]
- borusa ali mustača	[- / +]
- bosti ali natikati /ribe/	[+ / +]
- brodnar ali brodnik	[+ / +]
- cerkev ali darovavska hiša ¹⁹	[+ / darovati +]
- cinober (lepa rudeča farba)	[- / +++]
- coprnik ali vedež	[+ / +]
- čevlji ali škornjice ²⁰	[+ / +]
- čevlji (ali šolni)	[+ / +]
- veliki čoln (Noetova barka) ²¹	[++ / -+]
- črnkast ali zamolkel /človek/	[+ / -]
- čuvaj ali stražnik	[+ / straža]
- daritev ali ofer /opravljeni/	[+ / +]
- deska ali dilja	[+ / +]
- deskica ali obod	[deska / +]
- do dna ali do tal /se vdreti/	[+ / +]
- drog ali ranta	[+ / +]
- drog ali štanga	[+ / -]
- Veliki Duh ali Gospod življenja	[++ / ++]
- grampa ali zacelina	[grampov / zaceliti]
- hiša ali familija	[+ / -]
- jadreno drevo (ali jambora)	[jadro + / -]
- jetika ali sušica ²²	[+ / sušiti]
- Kanadjan (to je: Evropejec dežele Kanade)	[- /+ +]
- klepetec ali klopotec	[+ / +]
- klinci ali paličice	[+ / palica]
- klopotati ali ropotati	[+ / +]
- klopotna ali ropotavna kača	[klopotati / ropotati +]
- koča ali bajta	[+ / +]
- kol ali bit	[+ / +]

¹⁹ Cerkev tu dodatno pojasnjuje in domačemu bralcu približa v prevodu splošno rabljeno *darovavsko hišo*, ki opomenja indijanski sakralni objekt, namenjen za njihovo domače bogoslužje. V nemškem originalu je na tem mestu in na drugih rabljen samostalni *Opferhütte* (prim. str. 126), vzorec za slovensko kalkiranje. Beseda *cerkev* je v vseh drugih primerih vezana na krščanstvo.

²⁰ V nasprotju s sopomenskimi *čevlji* in *šolni* so *čevlji* in *škornjice* v solednem pomenskem razmerju ali pa morda v razmerju splošnega in posebnega, torej rodu in vrste.

²¹ Tu je v vlogi pojasnila stalna zveza *Noetova barka*, ki nam indijansko legendo o t. i. *vélíkem čolnu* kulturno približa.

²² V Keku 1834 je v slovensko-nemškem delu iztočnica *jetika* z nemško ustreznico *die Lungensucht*, iztočnice *sušica* pa ni. V nemško-slovenskem delu pa sta pri iztočnici *die Lungensucht* navedeni dve slovenski ustreznici: *jetika* in *pljučna bolezen*, druga s splošnejšim, širšim pomenom, *sušice* pa tudi tu ni.

- kol ali gorjača	[+ / -]
- majhen kotel ali pisker	[++ / +]
- kotlovina ali kufer	[+ / +]
- kraj ali rob	[+ / +]
- Krivo drevo (Arbre croche)	[++ /]
- krokar ali orel ²³	[+ / +]
- kufer (ali baker)	[+ / +]
- kumrati ali hujšati	[kumern / -]
- ljut ali neusmiljen	[- / +]
- locanj ali obroč	[+ / +]
- lon ali plačilo	[+ / +]
- lopa ali hiša	[+ / +]
- lovec ali jager	[+ / +]
- malati ali mazati si /obraz/	[+ / +]
- medalja ali svetinja	[- / +]
- mesto Montreal (poglavitno mesto Kanade)	[+- / ++-]
- morastni ali močvirni /kraj/	[- / +]
- možnar ali stopa	[+ / +]
- okrogla mrežica ali vrša	[+ mreža / -]
- mučiti ali martrati	[+ / +]
- naramnice ali oprte	[+ / -]
- oblast ali mogočnost	[+ / +]
- odeja ali plahta	[+ / +]
- oder ali grušt	[+ / -]
- /od sonca/ ogorel ali očrnjen /človek/	[ogoreti / črniti]
- /detroitiški/ opravlilnik ali agent	[opravilo / -]
- Otava-Indijani (Otavani)	[- / -]
- palec (ali cola)	[+ / col]
- paličice ali klinčki	[palica / klinc]
- piti (ali kaditi) /tabak/	[+ / +++]
- piti ali puhati /tobak/	[+ / +++]
- plot ali stena /iz debelih brun/	[+ / ++++]
- poglavar ali vojvoda	[+ / +]
- pogodba ali glihenga	[+ / glihati]
- pokus ali žmah	[+ / +]
- poslanik ali poslani deželski služabnik	[poslati / poslati ++]
- posteljišče (ali špampet)	[postelja / +]
- posvetovanje ali zbor	[posvetovati se / +]
- pot,m ali gaz,m	[+ / +]
- pravica ali sodba	[+ / +]
- prekuc ali strma skala	[prekucniti / ++]

²³ Nemško *der Rabe* iz prevodne predloge je nedvoumna ustreznica slovenske *krokar*, zato se postavlja upravičeno vprašanje, zakaj se je zdelo prevajalcu potrebno uporabiti še pomensko neustrezen dopolnilni člen.

- prid ali korist,m	[+ / +]
- prot ali prekla	[+ / +]
- puša ali mušketa	[+ / -]
- rabelj ali trinog ²⁴	[+ / +]
- rabiti ali nucati	[+ / -]
- ročica ali klin	[+ / +]
- rod ali žlahta ²⁵	[+ / +]
- selišče ali kolonija (Colonie)	[- / -]
- skedenj ali žitna s-hramba	[+ / žito +]
- skleniti ali združiti se	[+ / +]
- sok ali mezga /cukrenega javorja/	[+ / -]
- steklenica ali flaša	[+ / -]
- studiti ali gnjusiti se	[+ / +]
- španga ali klin	[- / +]
- štraklja ali majhena sulica	[- / ++]
- teči ali /v okrogljeji/ dirjati	[+ / +]
- tolovaj ali ravbar	[+ / -]
- trata ali planjava	[+ / +]
- trska ali deskica	[+ / deska]
- uta ali hišica	[- / hiša]
- veden ali stanoviten ²⁶ /postava/	[+ / +]
- Veliki potok (Grand River)	+++ /]
- vojvoda ali oblastnik	[+ / +]
- vreča ali žakelj	[+ / +]
- vrzel ali luknja	[+ / +]
- zaklad ali šac	[+ / -]
- zapestnica ali oklepnic	[- / -]
- zrak ali luft	[+ / +]
- zrcalo ali špegel	[+ / +]
- žlambor ali votlina /drevesa/	[- / +]

²⁴ V originalu je na tem mestu samostalniki *der Peiniger*, kar je po Keku 1834 ustreznica k *trinog*. V istem slovarju ima *rabelj* ustreznico *der Scharfrichter*. Enako tudi Cigale 1860, le da so pri *Peiniger* poleg *trinog* navedene še številne sopomenke: *mučivec*, *mučitelj*, *trapivec*, *pestivec*, *grozovitnež*.

²⁵ *Rod* in *žlahta* v osebku ali predmetni stavčni vlogi nista sopomenki – sta pa *žlahta* in *rodovina*; beseda *rod* (*Indijani polnočnih rodov*, *indijanski rodovi*) namreč označuje 'skupnost ljudi, navadno na določenem ozemlju, ki jih družijo skupen izvor, skupna preteklost, podoben jezik, običaji'. Tako je v SSKJ razložena prva pomenska enota besede *pleme*, ki je današnja ustreznica tedanjega *rodu*. V tu izpričani vlogi povedkovega določila (*biti v rodu ali žlahta*) gre nasprotno za popolno sopomenskost.

²⁶ Pridevnik *stanoviten* se danes uporablja zlasti za označevanje človeške lastnosti; pomen 'nespremenljiv, stalen' v zvezi *nekateri predmeti imajo stanovitno vrednost* pa je v SSKJ označen kot starinski.

2-kratna pojavitev – 14 primerov:

- angljanski ali angleški	[- / -]
- bodilo ali iglica	[- / igla]
- cukrenica (ali sirup) ²⁷	[cuker / -]
- jutranji ali azijski /Indija/	[+ / -]
- log ali gojzd	[+ / +]
- plahta ali koc	[- / +]
- pogrebi ali pokop	[+ / +]
- puška ali flinta; flinta ali puška	[+ / -]
- /brezova/ skorja ali štorija ²⁸	[+ / +]
- smuči (ali snežni čevlji) ²⁹	[- / sneg +]
- šega ali ceremonija	[+ / -]
- štraklja ali ost	[- / -]
- uhani ali ušesni ringeljni ³⁰	[+ / uho -]
- zanka ali stava ³¹	[+ / +]

3-kratna pojavitev – 8 primerov:

- biber ali kastor	[- / -]
- los ali debeli jelen ³²	[- / ++]
- puša ali flinta	[+ / -]
- sedlon ali severni jelen ³³	[- / sever +]
- smuči ali karpe; karpe ali smuči	[- / -]
- smuči (karpe ali snežni čevlji) ³⁴	[- / - / sneg +]
- vojska ali boj	[+ / +]
- divji vol ali tur; tur ali divji vol	[++ / +]

²⁷ Govorno razgibana varianta tega para je *cukrenica* (ki se ji tudi *sirup* pravi).

²⁸ Vrstni red členov je v drugem primeru zamenjan: *štorija* ali */drevesna/ skorja*, neobvezni prilastek *brezov* pa je zamenjan s prav tako neobveznim *drevesen*.

²⁹ V skupini s trikratnimi pojavitvami so izpričane še druge kombinacije poimenovanj za indijanske krplice; poimenovalne dvojnične (oz. trojnične) variante so izpričane v celotni knjigi osemkrat, tj. največkrat.

³⁰ Druga pojavitev je brez prilastka *ušesni*.

³¹ V drugi pojavitvi zveze je njen prvi del natančneje podan in hkrati omejen s prilastkom: *zanka iz trdnih vrvi (ali stava)*.

³² Poimenovalni varianti sta še: *veliki los* ali *veliki ameriški debeli jelen*; *ameriški los* ali *veliki jelen*. Te tri pojavitve se medsebojno razlikujejo samo v razvrstitvi prilastkov, ki se nanašajo na tipično lastnost živali (velikost oz. debelost) in na področje njene razširjenosti (Amerika). Priedna dvočlenskost zveze sicer ni pogojena z nemško predlogo (*das grosse amerikanische Elendthier*), drugače pa je s pridevnikoma *velik* in *ameriški*. Tudi druga poimenovanja manj znanih živali odražajo poimenovalne zadrege.

³³ Prva varianta tega zapisa je zgolj grafična: *sedlon (ali severni jelen)*, za drugo pa je značilna zamenjava vrstnega reda členov, torej: *severni jelen ali sedlon*.

³⁴ Prvi variantni zapis je *smuči (to je: karpe ali snežni čevlji)* in v njem je eksplicitno izražena pojasnjevalna vloga obeh členov v oklepaju; morda pa gre za poimenovalno kolebanje. Edina tričlenska zveza je izkazana enkrat še preprosteje: *smuči, karpe ali snežni čevlji*, vendar glede razmerij med členi manj jasno.

4-kratna pojavitev – 3 primeri:

- v zemljo zabiti koli ali palisade³⁵ [+ zabiti +/ -]
- poglavar ali kralj³⁶ [+ / +]
- /brezova/ skorja ali koža³⁷ [+ / +]

5-kratna pojavitev – 2 primeri:

- družina ali familija, familija ali družina [+ / -]
- divji bivol ali kodrasti vol³⁸ [++ / -+]

6-kratna pojavitev – 1 primer:

- vseljenci ali kolonisti³⁹ [- / -]

7-kratna pojavitev – 1 primer:

- lov ali jaga; lov (jaga); jaga ali lov [+ / +]

2.4.1 V 65 zabeleženih parih, tj. domala polovica, ima vsaj en člen prevzeto osnovo. Največ je primerov s prevzeto osnovo na drugem mestu v zvezi (34), sledijo primeri s prevzeto osnovo na prvem mestu (18), medtem ko sta v osmih parih oba člena prevzeta. V naslednjih petih primerih je prevzet spet en člen, vendar je vrstni red v teh parih dvosmeren (pojavnjata se namreč vsaj dvakrat). Vrstni red v zvezah na splošno ni normativen.

2.4.2 Oklepaji so uporabljeni v 24 primerih. Njihova vloga je v posameznih primerih 1) identifikacijska: *Veliki Potok (Grand River), Krivo Drevo (Arbre croche)*;

³⁵ Trikrat se pojavlja navedena zveza, enkrat pa variirana *palisade ali v zemljo zabiti koli*. Prosti skladenjski opis je očitno po prevajalčevem predvidevanju bralcu bližji kakor z nemščino motivirane prevzete *palisade (Palisaden)*.

³⁶ Dvakrat je prvi člen iz navedene zveze pomensko določen oz. okrepljen s prilastkom, prvič z *indijanski*, drugič z *veliki*, v zadnjem (tj. četrtem) primeru pa gre za zamenjavo členskega vrstnega reda, torej: *kralj ali poglavar*. Dvočlenskost je dvakrat pogojena s predlogo: *veliki poglavar ali kralj za Hauptanführer oder König ter poglavar ali kralj za einen König oder ersten Oberhäuptling*, dvakrat pa v predlogi dvočlenskosti ni.

³⁷ Variantna zapisa sta: *lbrezoval skorja (ali koža); lbrezoval koža ali skorja*. *Koža* kot sopomenka */drevesne/ skorje* je izpričana v Cigaletu 1860 (gl. iztočnico *die Rinde*), medtem ko je v Keku 1834 zabeležena samo v izhodiščnem pomenu. Na neobstojnost te pomenske enote kaže tudi njena odsotnost v Pleteršnikovem slovarju 60 let kasneje.

³⁸ Pet pojavitev zveze pomeni hkrati tudi pet njenih različnih uresničitev. Poleg navedene so tu še preostale štiri: *bivol ali kodrasti vol; bivol (ali kodrasti vol); bivol (ali divji kodrasti vol); divji kodrasti vol ali bivol*. Za njih je zlasti značilna različna razporeditev prilastkov, katerih raba sploh ni pogojena z nemško ustreznico *Büffelochsen*, imajo pa zaradi malo znanega denotata očitno vlogo dodatnega pojasnila; zlasti velja to za prilastek *kodrast, divji vol* se pojavlja namreč tudi kot del dvočlenske zveze *divji vol ali tur*, to pa je že drugo poimenovanje z novim denotatom – prim. zgoraj.

³⁹ Za vse pojavitve te zveze je značilen enak členski vrstni red, v enem primeru pa je uporabljen še oklepaj: *vseljenci (ali kolonisti)*, ki družno z ločnim veznikom *ali* postavlja desni člen izrazito na obrobje. Samostojno se v besedilu pojavljajo *vseljenci* (tudi glagol *vseliti se*), še pogosteje pa *preseljenci* (tudi glagol *preseliti se*).

2) pojasnjevalna: *Kanadjan* (to je: Evropejec dežele Kanade), mesto *Montreal* (poglavitno mesto Kanade), *veliki čoln* (Noetova barka), *cinober* (lepa rudeča farba), *smuči* (to je: karpe ali snežni čevlji); 3) pri manj znanih denotatih poimenovalno iščoča: *bivol* (ali kodrasti vol), *piti* (ali kaditi), *sedlon* (ali severni jelen); 4) največkrat pa zlasti in predvsem sopomenska: *palec* (ali cola), *lov* (jaga), *kufer* (ali baker), *posteljišče* (ali špampet).

Zadnje tri skupine (prva minimalno) so značilne za večino obravnavanih dvočlenskih zvez z veznikom *ali*: 1) pojasnjevalna: *v zemljo zabiti koli ali palisade*; 2) poimenovalno iščoča: *amerikanski jež ali ježast presič, amerikska ali anglijska milja*; 3) zlasti in predvsem sopomenska: *lov ali jaga, puška ali flinta, jetika ali sušica, čuvaj ali stražnik, majhena bavta ali sekirica, zrak ali luft, zrcalo ali špegel*; zasledimo pa še 4) skupino z enim pomensko nekoliko modificiranim členom: *barusa ali mustačica, štraklja ali majhena sulica, puša ali mušketa*; in 5) skupino, ki jo zaznamuje večja medčlenska pomenska razlika: a) včasih dopolnjujoča: *rabelj ali trinog, coprnik ali vedež, čevlji ali škornjice, šega ali ceremonija*; b) kdaj pa tudi nepojasnljiva: *krokar ali orel*.

2.4.3 Če pojavitve pomnožimo s številom primerov, dobimo rezultat 196, kolikor znaša skupno število dvojničnih oz. parnih pojavitev. V sodobnem slovenskem prevodu je na ustreznih mestih dvojničnih pojavitev le 11 (to je rezultat popolne primerjave zgoraj navedenih primerov), kar je prekrivno z originalom, s prvim prevodom pa le delno. Niti v teh 11 primerih namreč prvi slovenski prevajalec ni v celoti upošteval originala, saj je dvakrat zamenjal nemški *und* s slovenskim *ali*: *Gaukler und Orakelsprecher – coprnik ali vedež, Autorität und Macht – oblast ali mogočnost*. Dvojnično izražanje z ločnim veznikom *ali* kakor tudi velik del uporabljenih oklepajev vsekakor nista rezultat prevajalčevega upoštevanja originala.

2.4.4 Z vidika bralca in njegovega razumevanja besedila je upravičena raba le omejenega števila predstavljenih besednih oz. besednozveznih parov. Takšna so npr. še neustaljena poimenovanja manj znanih živali (*klopotna ali ropotavna kača, divji bivol ali kodrasti vol*); poimenovalna zadrega v zvezi z njimi je razvidna tudi iz večkratne uporabe variiranega dvojničnega izražanja, ki zadeva poleg zamenjave vrstnega reda členov tudi razlike v prilastkih.

Podobno je upravičen ta poimenovalni način, ko je govor o življenju v Novem svetu, ne le indijanskem, ampak tudi *vseljencev ali kolonistov*, kakor jih prevajalec tipajoče imenuje, oz. *preseljencev*, kar je njihovo najpogostejše enočlensko poimenovanje; prim. tudi *selišče ali kolonija (colonie)* z motivirajočo tujejezično ustreznico v oklepaju. Tako je npr. pri *Kanadjanu* potrebna razlaga v oklepaju, da je to *Evropejec dežele Kanade*, s čimer je poimenovanje ustrezno zoženo; prim. še *beli ljudje (ali Evropejci)*.

Zanimiva sta tudi poskusa slovenjenja zemljepisnih lastnih imen, ki imata zaradi potrebe po identifikaciji v oklepaju oba dodano še ime iz Amerike: *Krivo drevo (Arbre croche)* in *Veliki potok (Grand River)*, iz primera *Otava-Indijani (Otavani)* pa so razvidna še danes aktualna besedotvorna iskanja.

Iz življenja Indijancev so razumljiva nihanja v poimenovanjih njihovih voditeljev: *poglavar ali vojvoda, vojvoda ali oblastnik, poglavar ali kralj*, ki so delno pogojena tudi s prevodno predlogo; dalje izrazna tipanja v zvezi z njihovo

kulturo v ožjem in širšem smislu: *cerkev ali darovavska hiša, veliki čoln (Noetova barka), Veliki Duh ali Gospod življenja, daritev ali ofer lopravljatil, coprnik ali vedež, malati ali mazati si lobrazil, šega ali ceremonija; sok ali meza /cukrenega javorjal, cukrenica (ali sirup).*

2.4.5 Iz oznak v oglatih oklepajih je razvidna izpričanost vseh elementov (in ne členov kot celot, ko gre za besedne zveze) obravnavanih besednih zvez v Kekovem slovarju. 59 parov iz besedila se v celoti prekriva s slovarjem, devet parov pa ni v slovarju izpričanih niti z enim členom. Približno polovica dvojničnih primerov iz prevoda je torej z enim členom prekrivna s slovarjem, z drugim pa neprekrivna. Od skupno 57 besed z gornjega seznama, ki izkazujejo v Keku 1834 odsotnost cele besedne družine, je kar 46 samostalnikov ter devet pridevnikov in dva glagola. Poleg redkih kulturno (*selišče, kolonija, vseljenec, kolonist, palisada*) in bivanjsko oddaljenih besed (poimenovanja tipično ameriških živali), katerih odsotnost je razumljiva, manjkajo v slovarju nekatere splošnokulturne besede (*armada, cinober, familija, medalja, agent, ceremonija*), ki naj bi skupno z besedami, ki nimajo lokalno omejenega nosilca (*morasten, oprta, vrša, grušt, kodrast, ravbar, uta, štraklja, flaša, zapestnica*), ne spadale ravno na sistemsko obrobje. Ali pa tudi, saj so za te iste nosilce v slovarju izpričana druga poimenovanja, tj. sopomenke ali blizupomenke teh neizpričanih besed oz. besednih zvez. Pomensko torej Kekov slovar ni bistveno siromašnejši od obravnavanega prevoda, je pa izrazno skromnejši. Načelno Kek prevzetih besed ni ravno izločal (ima npr. *coprnik, ofer, kufer, lon, lopa, jager, jaga, martrati, žlahta*), se je pa pri opaznem delu obstoječih sopomenskih parov očitno odločil prav za njihov izpust.

Opazno je tudi število primerov, ko pri vsaj enem od členov ni izpričana prekrivnost med obravnavanim besedilom in slovarjem, je pa v slovarju zastopan kak drug člen besedne družine. Tako npr. Kekov slovar nima kar 13 pridevniških izpeljank na *-en, -ski, -in* in *-ast* iz prevoda; dalje nima 21 samostalniških tvorjenk, zlasti izpeljank z besedotvornimi pomeni 'vršilec dejanja', 'rezultat dejanja/dogajanja', 'dejanje', 'stanje', 'mesto dejanja/dogajanja', od tega deset manjšalnic, in enega glagola. Ima pa samostalnike, glagole oz. pridevnike, iz katerih so tvorjenke izpeljane. Besedotvorna siromašnost slovarja je razumljiva, saj gre za kratek dvosmerni slovar za šolsko rabo.

Zaradi majhnega obsega slovarja v njem seveda ne moremo pričakovati redkih, kulturno in zemljepisno oddaljenih besed, ki jih je zahtevala Baragova predloga; nekaterih ne najdemo niti v precej obsežnejših slovarjih iz preteklosti in sodobnosti.

2.5 Pritegnitev še enega Kekovega besedila in dveh Ciglerjevih v primerjavo s slovenskim prevodom Baragovih Indijancev naj bi dala konkretnije rezultate.

V prevodu Baraga 1837 (dalje Prevod 1837) in Keku 1838 prevladujejo glasovno polno uresničene tvorjenke tipa: *sramovati, obvarovati, spovedovati se, zapovedoval, zaničeval, svetoval* (Kek); *posvetovajo, zalazoval* (Prevod 1837) proti redkim glasovno reduciranim pojavitvam: *s prešestvanjem, nadlegvajo* (Kek); *poškodvani* (Prevod 1837). V Ciglerjevem prevodu *Bratovščine s. Leopolda* iz 1833 (dalje Cigler 1833) in v Ciglerju 1836 nasprotno prevladujejo reducirane oblike tvorjenk: *mašval, spovedval, opominvala, zdihvati*, medtem ko so polne oblike redke: *mašoval*. Sicer so pa še druge glasovne oz.

pisne uresničitve izpričane v vseh štirih knjigah, npr. *ničemurnosti : ničemurnosti* (Kek 1838); *zmirej : zmiraj, tobak : tabak* (Prevod 1837); *okoli izera : po jezerah, tukej : tukaj, bratovšine : bratovšne, baratovci : baratavci, starček : starčik, katehizm : katekizmi, misjonar : misijonar, prot : proti, uroč : vročina, katoliški : katoljške : katolške* (Cigler 1833); *znamnje : znamenje, hišco : hišico, jgrač : igrača* (Cigler 1836). Že na prvi pogled kažeta Cigler 1833 in 1836 precej višjo stopnjo glasovno-pisnih nedoslednosti kakor drugi dve primerjani knjigi.

Cigler 1833 je nedosleden tudi pri pregibanju stalnih besednih zvez, npr. poimenovanj mesecev: *velikitravna, velkiserpana, malitravna : velkigatravna, maliga serpana*. Prevod 1837 dosledno rabi obliko *maliga serpana* ipd.

Dvojniške zveze, obravnavane zgoraj kot tipične za Prevod 1837, so v Ciglerju 1833 in 1836 vidno redkejšee kakor v Keku 1838. V Ciglerju 1833 zasledimo tudi samo zanj značilno zvezo *nevedni Indjani ali Amerikani* (tudi *divji Amerikani*) – za Prevod 1837 namreč to nista sopomenki.⁴⁰ Dalje prim. tvorjenko *Anglijan* iz Prevod 1837 s Ciglerjevo množinsko imenovalniško obliko *Angli* oz. dajalniško *Anglom*.

Za Prevod 1837 je značilna posebna raba časovnih prislovnih zvez: *ponočni čas, zimski čas, pozimski dan, spomlad* ipd., npr. na str. 77: »Neki Anglijan ... je fhel posimfki dan v'gojsd...« Prim. tudi Keka 1838, str. 432: »Dan Gospodov bo prishel, kakor tat ponozhni zhas.« Nasprotno so v Ciglerju 1833 izpričani prislovi tipa: *spomladi, v jesen, po zimi*. Sodobnejši kakor Prevod 1837 je Cigler tudi v poimenovanjih strani neba: *proti južni strani, prot severju*; v Prevodu 1837 namreč močno prevladujejo starejše oblike, vezane na dele dneva: *proti večerni strani, proti jutru*.

V knjigi o Indijancih je natančno opisana pridelava javorjevega sladkorja. Prevajalec uporablja v tej zvezi naslednje besede oz. besedne zveze: *cukreni javorji, mezga cukrenih javorjev, cukrena mezga, cukrenica (ki se ji tudi sirup pravi / ali sirup), sok ali mezga cukrenega javorja, javorjev cukrer, cukrova hiša*. Štiri leta prej (1833) so v Ciglerjevem prevodu misijonskih pisem izpričane v krajši omembi te predelave naslednje zveze: *cukrena muzga, sladka muzga ali sok, cukrena/cukrasta drevesa*.

Primerjava pokaže, da je verjetnejši prevajalec Baragovih Indijancev Jožef Kek, saj to potrjujejo tako glasovno-pisna kakor tudi leksikalna dejstva. Kekov jezik je pravopisno veliko bolj urejen kakor Ciglerjev, na kar je mogoče vplivalo tudi delo pri slovarju, ki zahteva veliko sistematike.

3 Pri besedju Baragovih slovenskih Indijancev je opazna zlasti besedotvorna zastarelost prevoda, ugotovljena pa je bila tudi preživelost posameznih pomenskih enot. Zanimive so nekatere prevodne rešitve kulturno oddaljenih upovedanih vsebin.

Primerjava z nemškim originalom pokaže, da je bilo dvojnično izražanje – v prevodu je bilo odkritih 138 besednih oz. besednozveznih parov, ki imajo člene povezane z veznikom *ali* oz. je drugi člen dodan v oklepaju – le redko spodbujeno s predlogo. Gre torej za širitev prevedenega besedila v primerjavi z originalom. V

⁴⁰ V Baraga 1837 (str. 1) so *Amerikani* pomensko širše poimenovanje: »Sgodbe Amerikanov šploh fe sazhnejo od 12. dneva meža kosoperfka leta 1492.«

primerih sopomenskosti, ki so prevladujoči, je ta širitev formalna in ne vsebinska, v primerih manj znanih nanosnikov ali manj znanih besed oz. besednih zvez pa je njena vloga poleg stilnega barvanja zlasti pojasnjevalna, poimenovalno iščoča, pri uporabi oklepajev pa tudi identifikacijska. Eden od členov je kdaj tudi pomensko nekoliko modificiran, redko je izpričano medsebojno pomensko dopolnjevanje, vzorčno pa se pojavlja tudi nepojasnljiv primer. Z vidika razumevanja besedila je upravičena raba zgolj omejenega števila teh parov. Pri tem naj izpostavim še neustaljena poimenovanja manj znanih ameriških živali, posebnosti življenja v Novem svetu – tako indijanskega kakor kolonialnega – ter prevajalčevo neodločnost pri iskanju ustreznega poimenovanja med večjim številom možnosti.

Kek je bil kot domnevni prevajalec Baragove knjige o Indijancih preizkušan na obravnavanih besednih oz. besednozveznih parih s pomočjo njegovega šolskega dvojezičnega Besednjaka. V skladu s pričakovanji je slovar besedotvorno siromašnejši od prevoda, drugo manjkajoče besedje pa pomeni le redko tudi primanjkljaj v njegovem pomenskem sestavu – izjema so seveda manj znani in kulturno oddaljeni nanosniki. Glede na to da Kekov slovar ni v celoti samostojno delo, je bila pritegnjena še ena njegova knjiga (Duhovni tovariš), zaradi omemb Ciglerja kot možnega prevajalca pa so bile izvedene tudi poskusne primerjave z dvema njegovima knjigama. Zlasti na osnovi pisne podobe primerjanih knjig in posameznih izrazitih leksikalnih značilnosti lahko rečemo, da je prevajalec Baragovih Indijancev Jožef Kek.

Viri in literatura

- BARAGA, Friedrich, 1837, *Geschichte, Character, Sitten und Gebräuche der nord=amerikanischen Indier*, Laibach.
- BARAGA, Friderik, 1837, *POPIŠ navád in sadershanja INDIJANOV Polnozhne Amerike*, V' LJUBLJANI.
- BARAGA, Friderik, 1970, *Zgodovina, značaj, nravi in šege severnoameriških Indijancev*, Celje.
- Baragova misijonska pisma*, 1983, Zbral in prevedel, uvod in opombe napisal Jože Gregorič, Ljubljana.
- BRATOVŠHINA S. LEOPÓLDA, k' pomózhi misijonarjam*, 1833, Is nemšhkgiga špifal JANES ZIEGLER, V' Ljubljani.
- CEGLAR, Charles A., 1991, *The Works of Bishop Frederic Baraga*. Hamilton, Ontario.
- [CIGALE, Matej], 1860. *Deutsch=slovenisches Wörterbuch I–II*, Laibach.
- CIGLER gl. ZIEGLER
- DALMATIN, Jurij, 1584, *BIBLIA, TV IE, VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Testamenta*, Wittenberg, Faksimile, Ljubljana 1968.
- DOLENC, Bogdan, 2000, Misijonska zavest na Slovenskem v Baragovem času, *Baragov simpozij v Rimu*, Celje, 21–34.

- DRNOVŠEK, Marjan, 2000, Baragov odnos do staroselske civilizacije in kulture v Ameriki, *Baragov simpozij v Rimu*, Celje, 157–170.
- DUDEN 7. 1963, *Etymologie. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache*, Mannheim/Wien/Zürich.
- EHRlich, Lambert, 1925. Baraga Friderik Irenej, *Slovenski biografski leksikon I*, Ljubljana, 23–24.
- GLASER, Karol, 1894, *Zgodovina slovenskega slovstva*, I. zvezek, V Ljubljani.
- GRIMM = *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*, 1885, 1899, 1935, Leipzig.
- JAKLIČ, Fran - ŠOLAR, Jakob, 1968, *Friderik Baraga*, 3. izpopolnjena izdaja ob 100-letnici Baragove smrti, Celje.
- [KEK, Jožef], 1834, *Mali Befednják slovénskiga in némshkiga jesika*, V' Ljubljani.
- [KEK, Jožef], 1838, *Duhovni TOVARŠH pobóshniga krifljana*, V' Ljubljani.
- KIDRIČ, France, 1925, Cigler Janez, *Slovenski biografski leksikon I*, Ljubljana, 79–80.
- KMECL, Matjaž, 1984, O Janezu Ciglerju, v: Janez Cigler, *Sreča v nesreči*, Ljubljana, 219–224.
- KOLARIČ, Rudolf, 1933, Metelko Franc Seraf., *Slovenski biografski leksikon II.*, Ljubljana, 106–109.
- LESAR, Josip, 1928, Kek Jožef, *Slovenski biografski leksikon I.*, Ljubljana, 441.
- LUTHER, Martin, 1974, *Biblia, das ist die gantze Heilige Schrift Deudsch auff new zugericht. I–III*, München.
- MARN, Josip, 1874, Franc Metelko v slovenskem slovstvu, *Jezičnik IX–XI*, V Ljubljani, 1–143.
- MARN, Josip, 1885, Friderik Baraga, *Jezičnik XXIII*, V Ljubljani, 39–41.
- MARN, Josip, 1885, Janez Ziegler, *Jezičnik XXIII*, V Ljubljani, 54–58.
- MARN, Josip, 1886, Jožef Kek, *Jezičnik XXIV*, V Ljubljani, 26–28.
- MIKLAVČIČ, Maks, 1971, Šlaker (Šlakar) Janez Nep., *Slovenski biografski leksikon III*, Ljubljana, 652.
- MURKO, Anton Janes, 1833, *Šlovénsko-Nemshki in Némshko-Šlovénski RÓZHNI BEŠÉDNİK*, V' GRÁDZI.
- NOVAK, Vilko, 1970, O pisatelju in knjigi, Friderik Baraga, *Zgodovina, značaj, nravi in šege severnoameriških Indijancev*. Celje, 5–12.
- PLETERŠNIK, Maks, 1894–95, *Slovensko-nemški slovar I–II*, V Ljubljani.
- Slovenska književnost*, (Leksikoni CZ), 1996, Ljubljana.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V*, 1970–1991, Ljubljana.
- ŠMITEK, Zmago, 1994, Friderik Baraga, *Dvanajst velikih Slovencev*, Ljubljana, 149–174.
- ŠMITEK, Zmago, 1986, *Klic daljnih svetov, Slovenci in neevropske kulture*, Ljubljana.
- VONČINA, Leopold, 1869, *Friderik Baraga, prvi kranjski apostoljski misijonar in škof med Indijani v Ameriki*, Ljubljana.
- VONČINA, Leopold, 2000, *Friedrich Baraga, Eine Biographie des hochwürdigen Missionars und ersten Bischofs von Ober-Michigan*, Herausgegeben von Karel Cegljar sdb, Klagenfurt – Ljubljana – Wien.

VRHOVNIK, Ivan, 1892, *Janez Cigler, slovenski pisatelj*, V Ljubljani.
ZIEGLER, Janez, 1836, *Šrezha v' Nefrezhi, ali POPIŠVANJE zhudne sgodbe dvéh dvojzhikov*, Špifal in na fvitlobo dal JANES ZIEGLER, V' Ljubljani.

Who is the Author of the First Slovenian Translation of Baraga's Book on American Indians

Summary

The first Slovenian translation of Baraga's book on American Indians (Geschichte, Character, Sitte und Gebräuche der nordamerikanischer Indier, 1837) was published in the same year as the German original, but it is 35 pages shorter. On the other hand, textual lengthening, which is only rarely motivated with the German original, occurs. There are 138 pairs of words or phrases where the components are linked either with a conjunction or the second component is added in parentheses. The article presents these words and phrases in the form of alphabetical lists, including the number of occurrences, and compares them to Kek's Slovenian-German dictionary from the year 1834.

In almost a half of these pairs (65) at least one of the components has a foreign stem; in 34 instances these components come second in the pair, but, in general, the word order is not normative in these pairs. These pairs perform various roles, especially that of synonymy (lov ali jaga 'hunting', puška ali flinta 'gun'), explanation (v zemljo zabiti koli ali palisade 'palisades'), for little-known denotations they suggest a possible, new term (amerikanska ali anglijska milja 'American or British mile', sedlon (ali severni jelen) 'moose'). In some instances the second component is slightly semantically modified (puša ali mušketa 'gun or musket'), the semantic difference may also provide supplementary information (rabelj ali trinog 'executioner or tyrant'), but sometimes it cannot be explained (krokar ali orel 'raven or eagle'). The parentheses may also perform an identifying role: Veliki Potok (Grand River). The use of doublets is therefore not only a matter of style but sometimes also of meaning. Yet, from the perspective of the reader and his understanding of a text only the use of a limited corpus of pairs of words or phrases is justified (e.g. little-known animals, characteristics of American life, proper nouns).

The discussed translation and Kek's dictionary have several common features, since they differ completely only in nine word pairs. The orthographic differences need to be mentioned as well, although these could result from Šlaker's and Metelko's contributions to the dictionary. For that reason the author also included a comparison of Kek's Duhovni tovariš (1838). The size of the above dictionary influenced a rather poor treatment of individual word families, some rare culture- and existence-related unfamiliar words were left out; but omitted were also some common and general culture-related words which are certainly not marginal in the system.

In connection with the discussed translation of Baraga's book two names of possible translators appear in literature: Jožef Kek and Janez Cigler. On the basis of linguistic facts (especially phonological, orthographic, morphological and lexical peculiarities, as well as the normative (un)fixedness) it is proved that Kek was the translator.